

tifranquista», que maldaren per erosionar el vell règim i esdevenir «l'avançada dels professionals compromesos» (p. 375).

Així, ens trobem davant d'una obra que estarà en la base de les necessàries recerques que cal fer en aquest important camp de la història social i cultural.

JOAQUIM M. PUIGVERT I SOLÀ
Professor titular d'Història Contemporània de
la Universitat de Girona

BENGOCHEA, Soledad; RENOM, Mercè (1999). *Memòria i compromís: Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Barcelona: Columna.

Aquest és un llibre important des d'una doble perspectiva; d'una banda, sobretot, és una aproximació rigorosa a la història de les classes treballadores del Prat de Llobregat durant una bona part del segle xx; però, d'altra banda i paral·lelament, el treball també posa en relleu la contribució de les classes populars a la reconstrucció d'una consciència de ciutat en l'etapa franquista, una consciència que al Prat —com a altres ciutats— era difícil d'articular atès els canvis experimentats en aquells anys.

L'estudi és ambiciós ja que abasta dos terços d'un segle en què els esdeveniments històrics han estat d'una intensitat i radicalitat extraordinària; aquest és un primer mèrit que cal destacar, donat que la llarga durada del període estudiat i la multiplicitat d'aspectes a tractar eren un repte no fàcil de vèncer que, tanmateix, les autores superen amb escreix. L'amplitud cronològica de l'estudi ha exigut un gran treball per part de les autores, les quals mostren que coneixen la bibliografia especialitzada de cada una de les temàtiques que elles aborden circumscrites al Prat; ja que l'àmbit temporal és ampli, la bibliografia també ho és. A la consulta de bibliografia general i específica sobre el Prat, les autores han sumat una important documentació primària escrita i oral, útil per molts aspectes més enllà de la història de la ciutat. D'altra banda, des de les primeres pàgines és evident la voluntat de vertebrar la trajectòria del moviment obrer pradenc en el marc històric general, i aquest és un altre aspecte essencial a remarcar. Un element important perquè els estudis d'història local adquireixin una gran significació

és que puguin ser interrelacionats amb altres estudis, per la qual cosa les preguntes que s'han fet els investigadors al principi de la recerca són claus; en aquest sentit, el treball de Soledad Bengoechea i Mercè Renom és impecable.

El treball té, com és lògic, un caràcter panoràmic ja que assenyala els trets més remarcables de l'activitat sindical i política de les classes treballadores en cada una de les etapes en què s'ha dividit la recerca. El recorregut pels esdeveniments més destacats de l'acció col·lectiva de les classes treballadores pradenques han estat dividit en tres grans capítols, subdividits en set apartats. Els tres apartats del primer capítol analitzen els anys que van des de 1917 fins al final de la Guerra Civil. Les autores mostren el Prat com un bon exemple de la transformació que va viure una part significativa de Catalunya el primer terç del segle xx. A la dècada dels anys vint, la vila va doblar la seva població com a resultat del corrent immigratori impulsat per la instal·lació de dues fàbriques punteres: la *Papelera Española* i la *Seda de Barcelona*.

Les autores fan una convincent aproximació microhistòrica a aquella societat canviant, parant atenció tant a la vida quotidiana com a les organitzacions col·lectives dels pradencs als anys vint, i dediquen una gran atenció a la riquesa de la vida associativa existent a la vila. Les pàgines dedicades a les característiques del sindicalisme agrari són de gran interès; tot i l'impuls industrial, l'agricultura continuava essent l'eix de l'activitat econòmica i, malgrat que no existia un problema greu entorn de la distribució de la terra, des dels anys vint i fins a la Guerra Civil, el control de la borsa de treball as-salariat va ser un element de confrontació social atès que la creixent arribada d'immigrants per cobrir les necessitats de mà d'obra va pro-

vocar tensions socials, sobretot en el marc de la crisi dels anys trenta.

Un dels fils conductors de l'estudi és l'anàlisi de les organitzacions obreres que van articular les reivindicacions dels treballadors; com a la major part de Catalunya, els jornalers del camp del Prat es van aplegar a l'entorn de la CNT. La classe obrera industrial, formada en bona mesura per immigrants joves i combatius que havien arribat a la vila atrets per la instal·lació de les plantes industrials, també es va organitzar al voltant de l'estructura sindical cene-tista. Ara bé, les noves necessitats populars es van articular sovint a la xarxa associativa pre-existent, que era de caire cultural però que complia al mateix temps funcions polítiques i sindi-cals. Les pàgines dedicades a les activitats lúdiques i culturals mostren novament la gran riquesa de la sociabilitat popular abans de la instauració del règim franquista.

La Guerra Civil va trasbalsar la vida pradenca com a la resta de Catalunya; en aquest cas, Soledad Bengoechea i Mercè Renom han estat capaces de mostrar la complexitat dels esdeveniments socials i polítics d'aquells anys, i reconstruir la memòria de la vila; d'una banda analitzen la violència repressiva dels primers mesos de la guerra que, al Prat, va tenir un component de classe més que religiós; també, analitzen superficialment però amb rigor l'assaig de revolució, explicant les característiques de la col·lectivització agrària i industrial, així com les conseqüències de la pèrdua de l'hegemonia de la CNT, després dels fets de maig de 1937.

Si la guerra va trastocar la vida pradenca, molt més ho va fer la instauració de la dictadura franquista. Seguint la reconstrucció de la memòria històrica de la ciutat, les autores analitzen les pèrdues humanes provocades per la re-

pressió en aquest cas planificada i exercida des del poder de l'Estat: executats, empresonats i exiliats; el Prat de Llobregat, com la resta de Catalunya i Espanya, va perdre les figures més rellevants de la vida pública en la dècada anterior.

A la ruptura que va suposar la instauració del règim franquista en el conjunt d'Espanya i en particular a Catalunya, on a la gran tradició obrera i republicana se sumava el desenvolupament polític d'una cultura pròpia, al Prat i a la resta de la comarca del Baix Llobregat, cal afegir la transformació social experimentada des dels anys cinquanta i, sobretot, des dels seixanta, que va fer del Prat una ciutat distinta. Dos elements en són la causa: per una banda, els habitants de la ciutat van passar de ser 14.000 el 1960, a 20.100 el 1965, i 51.100 el 1975; i per altra banda, si fins avançats els anys seixanta l'agricultura continuava essent l'activitat que ocupava més persones, als anys setanta la indústria havia esdevingut l'activitat fonamental. La transformació de la ciutat i el fet que molts dels immigrants arribats als anys cinquanta i seixanta tinguessin un protagonisme rellevant en el nou moviment obrer d'aleshores i en la política local posterior, com les autores mostren, no implica una desconexió amb el passat; les experiències acumulades van ser la base sobre la qual es va reconstruir les noves organitzacions obreres.

El segon capítol del llibre porta per títol *Reconstruir la clandestinitat amb l'ajut de la memòria*, i aquesta és l'estructura bàsica dels apartats cinquè i sisè. Les autores reconstrueixen la mobilització sindical i política de la classe obrera durant el franquisme fonamentalment, tot i que no exclusivament, a través de la memòria dels dirigents obrers i la documentació clandestina que aquells o diferents arxius han conservat. En aquests apartats, és especial-

ment notòria la continuada contrastació entre l'evolució pradenca i la d'altres centres industrials rellevants estudiats per la historiografia. També, confirma la investigació de Bengoechea i Renom la importància de la socialització per la disponibilitat pel compromís polític; entre els activistes compromesos en la lluita sindical i política, que aleshores militaven majoritàriament en el PSUC, es repeteixen molts noms, persones d'una mateixa família, sovint de generacions diferents, individus disposats a fer front al risc personal que implicava l'activitat clandestina. En el setè i darrer apartat, analitzen l'evolució sindical i política des de la mort de Franco fins a les primeres eleccions locals democràtiques, que són la base del present.

En definitiva, *Memòria i compromís* és un estudi reixit sobre l'acció de les organitzacions i els dirigents obrers per tal de resoldre els problemes fonamentals dels treballadors. Però, com s'ha assenyalat al principi, és igualment destacable l'aportació de l'estudi a la reconstrucció de la memòria històrica dels pradencs i pradenques. El títol és ben explícit *Memòria i compromís*. Només si seguim l'índex onomàstic, comprovem l'elevat nombre de persones que es va implicar en la lluita per millorar les condicions de vida individuals i col·lectives dels treballadors que, paral·lelament, va comportar una lluita per la llibertat. Si es té en compte que dels seixanta-dos anys que abasta l'estudi només set corresponen plenament a una etapa democràtica (1931-1936 i 1977-1979), als quals cal afegir els gairebé tres de la Guerra Civil, tanmateix completament condicionats pel conflicte bèl·lic, i els sis anteriors a la dictadura de Primo de Rivera, també no gaire favorables als drets dels treballadors, es pot calibrar l'esforç i el risc que la lluita dels activistes obrers comportava.

El reconeixement de l'actuació de centenars de persones, en nom d'altres milers, que pertanyien a diferents generacions i amb diverses procedències, és un element essencial per la conservació de la memòria col·lectiva de la qual la història social no pot prescindir. La rigo-

rositat de la recerca en aquest camp de la història contribueix a posar en relleu que la voluntat humana ha estat i continua essent el motor de la història.

CARME MOLINERO